

TvMR

MENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTEN
 ECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTEN
 ENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTEN
 ECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTEN
 NMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTEN
 ECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTEN
 MENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTEN
 TENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTEN
 IMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTEN
 ECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTEN
 HTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTEN
 ECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTEN
 CHTNMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTEN
 ENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTEN
 CHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTEN
 CHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTEN
 ECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTEN
 RECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTEN
 ENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTENMENSENRECHTEN

veertiende jaargang • april-mei-juni 2016 • nr. 2
driemaandelijks uitgave

TvMR is een initiatief van de Liga voor Mensenrechten v.z.w.

Inhoud	<p>Update 2</p> <ul style="list-style-type: none"> • Grondwettelijk Hof verwerpt beroep tegen decreet persoonsvolgende financiering • België opnieuw op de vingers getikt voor opsluiting migrantenkinderen • Internationaal Strafhof veroordeelt Bemba <p>Editoriaal 3</p> <ul style="list-style-type: none"> • Databetrouwbaarheid: tweemaal struikelen over dezelfde steen <i>Raf Jaspers</i> <p>Interview 4</p> <ul style="list-style-type: none"> • “30 jaar Verklaring inzake het Recht op Ontwikkeling” TvMR sprak met Prof. Rajagopal Barakrishnan <i>Helena De Vylder</i> <p>Artikelen 7</p> <ul style="list-style-type: none"> • Universele mensenrechten: ook voor personen met een handicap! Een blik op de toepassing van het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de Rechten van Personen met een Handicap binnen de Europese Unie <i>Greet van Gool</i> • Seksueel geweld tegen mannen als internationaal misdrijf <i>Geert Dewachter</i>
---------------	---

Afgiftekantoor: 9000 Gent 1

Bg TvMR PA3A9108

Afzendadres: Liga voor Mensenrechten
Gebroeders De Smetstraat 75
9000 Gent

V.U.: Jos Vander Velpen
Gebroeders De Smetstraat 75
9000 Gent

LIGA VOOR
MENSENRECHTEN

WWW.MENSENRECHTEN.BE

TvMR

Tijdschrift voor Mensenrechten
Driemaandelijks uitgave
Verschijnt vier keer per jaar
Aanbevolen citeerwijze: TvMR

ISSN 1379-0250

Redactie

Hoofdredacteur: Paul de Hert
Eindredactie: Caroline De Geest
Redactie: Benfquih-Mohammed Yousra,
Charline Daelman, Willem Debeuckelaere,
Dominique De Meyst, Marijke De Pauw,
Annelies D'Espallier, Yves Haeck, Aagje leven,
Veronique Joosten, Laurens Lavrysen, Koen
Lemmens, Michael Merrigan, Salla OualdChaib,
Paul Pataer, Maxime Stroobant, Astrid
Thienpont, Jozefien Van Caeneghem, Catherine
Van De Heyning, Arne Vandenbogaerde,
Nathalie Van Leuven, Andy Van Pachtenbeke

Tijdschrift voor Mensenrechten is een initiatief van de Liga voor Mensenrechten vzw.

Abonnement op TvMR? Bel 09/223.07.38

Redactiesecretariaat

Liga voor Mensenrechten vzw
Gebroeders De Smetstraat 75, 9000 Gent
tel: 09 223 07 38 – fax: 09 223 08 48
e-mail: info@mensenrechten.be
website: www.mensenrechten.be

Redactionele samenwerking en disclaimer

Het Tijdschrift voor Mensenrechten is een initiatief van de Liga voor Mensenrechten vzw. De redactie heeft een volstrekt autonoom statuut. Het TvMR strekt tot het aanmoedigen van het onderzoek naar actuele mensenrechtenthema's en het verspreiden van de kennis hierover.

Voor publicatie aangeboden teksten, arresten en vonnissen en te bespreken boeken mogen rechtstreeks naar het redactiesecretariaat worden gestuurd. De redactie behoudt zich alle rechten voor de publicatie van ingezonden artikelen, werken, advertenties, ed. te weigeren. Aan de totstandkoming van deze publicatie is de uiterste zorg besteed. Voor informatie die nochtans onvolledig of onjuist is opgenomen, aanvaarden de redactie en de uitgever geen verantwoordelijkheid. Elke auteur is verantwoordelijk voor zijn/haar eigen redactionele bijdragen.

Lidmaatschap Liga voor Mensenrechten en jaaronnementen

Lid + abonnement op Tijdschrift voor Mensenrechten: 35 €
Lid + abonnement op Fatik, tijdschrift voor Strafrecht en Gevangeniswezen: 40 €
Lid + abonnement op beide tijdschriften: 70 €
Steunend lid + abonnement op beide tijdschriften: 96 €
Lid zonder abonnement: 5 € per jaar

rek.nr. BE34 0011 2701 3290

Het is ook mogelijk om, losgekoppeld van het lidmaatschap, een abonnement op de tijdschriften te bekomen.
Meer informatie bij Liga voor Mensenrechten.

TvMR online

Je kan TvMR online raadplegen. De laatste vier nummers zijn beschikbaar voor abonnees. Vraag een login via tvmr@mensenrechten.be. Surf naar tvmr.mensenrechten.be

© Niets uit deze publicatie mag worden veeleuvendigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, elektronische gegevensdragers of welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande, uitdrukkelijke en schriftelijke toestemming van de uitgever.

Uit respect voor mens en milieu wordt TvMR gedrukt op kringlooppapier en zonder Vluchtige Organische Stoffen door Druk in de Weer, Gent.

Grondwettelijk Hof verwerpt beroep tegen decreet persoonsvolgende financiering

In 2015 vroeg vzw Iedereen BeZORGd aan het Grondwettelijk Hof de gedeeltelijke vernietiging van het decreet persoonsvolgende financiering. GRIP vzw steunde het verzoekschrift met een eigen juridische memorie. Volgens beide organisaties hindert het decreet een vlotte toegang tot ondersteuning en worden nog meer inspanningen van het sociale netwerk van personen met een handicap verwacht. De bedenkingen bij het decreet waren velerlei: een groot aantal mensen zal zonder ondersteuning blijven; een aantal mensen zal het met een basisondersteuningsbudget moeten doen; de reguliere welzijnsdiensten en diensten rechtstreekse toegankelijke hulp kunnen geen antwoord geven op veel ondersteuningsvragen voor leven in de samenleving; de wachtlijst blijft bestaan en de drempel naar een cash budget op maat waarmee mensen wel de nodige ondersteuning zelf kunnen organiseren, wordt onoverkomelijk hoog. Het Grondwettelijk Hof ging niet in op deze bezwaren. Nu wordt naar de uitvoeringsbesluiten gekeken om de sociale bescherming van personen met een handicap alsnog te vrijwaren. Het is dus niet omdat het Grondwettelijk Hof het beroep tegen het decreet verworpen heeft, dat de regering het decreet zomaar kan uitvoeren hoe ze wil.

België opnieuw op de vingers getikt voor opsluiting migrantenkinderen

UNICEF België, Défense des Enfants-International-Belgique, de Liga voor Mensenrechten, Jesuit Refugee Service-Belgium, le Service droit des jeunes de Bruxelles, Vluchtelingenwerk Vlaanderen, CIRE en het Platform Kinderen op de Vlucht krijgen gelijk van de Raad van State die stelt dat de Dienst Vreemdelingenzaken migranten gezinnen met minderjarige kinderen niet in een gesloten centrum mag opsluiten. Deze praktijk is in strijd met de fundamentele rechten van kinderen en brengt hen ernstige schade toe. Het belang van het kind moet de eerste bekommernis zijn bij elke beslissing over een gezin met minderjarige kinderen, ongeacht hun verblijfsstatuut. De Raad van State uit in haar arrest twee fundamentele kritieken: ze beschouwt het vasthouden van één gezinslid (vaak de vader) in een gesloten centrum een disproportionele inmenging in het gezinsleven. En ze oordeelt dat de regering niet voldeed aan de verplichting die haar eerder werd opgelegd door het Grondwettelijk hof, door te voorzien dat een gezin met minderjarige kinderen kan vastgehouden worden in een gesloten centrum, zonder daarbij te vermelden dat dat centrum moet aangepast zijn aan de noden van het gezin. De acht organisaties die beroep aantekenden tegen het Koninklijk Besluit zijn verheugd dat de Raad van State de overheid tot de orde roept, en vragen aan de Belgische staat om voor eens en altijd te verzaken aan elke vorm van detentie van kinderen omwille van hun migratiestatuuut of verblijfsstatus.

Internationaal Strafhof veroordeelt Bemba

Het Internationaal Strafhof in Den Haag heeft Jean-Pierre Bemba, voormalig Congolees presidentskandidaat, senator en voorzitter van de oppositiepartij 'Mouvement pour la libération du Congo' veroordeeld tot 18 jaar cel voor misdaden tegen de menselijkheid en oorlogsmisdaden. Voor de eerste maal sinds haar oprichting oordeelt het hof dat verkrachting een oorlogsmisdaad is. Opmerkelijk is dat Bemba ook veroordeeld werd voor misdaden waar hij niet zelf aan deelnam maar wel de gewapende groep die onder zijn controle viel. Het Internationaal Strafhof geeft hiermee een duidelijk signaal aan de auteurs van oorlogsmisdaden en misdaden tegen de menselijkheid dat ook de eindverantwoordelijken niet onbestraft blijven. De veroordeling is een belangrijke stap voorwaarts in de strijd tegen straffeloosheid voor ernstige misdaden. België heeft destijds een belangrijke rol gespeeld bij het Bemba proces door hem te arresteren en in 2008 aan het strafhof uit te leveren.

Dataretentie: tweemaal struikelen over dezelfde steen

Bijna ongemerkt stemde het parlement op 4 mei de nieuwe dataretentiewet. Providers en telecommaschappijen zijn voortaan verplicht al onze communicatiegegevens – telefoon, mail, sociale media, ons surfparcours... – te bewaren voor het geval het gerecht of de staatsveiligheid erom vragen. De regering heeft het over een 'herstelwet'. Vorig jaar heeft het Grondwettelijk Hof een gelijkaardige wet vernietigd. Nu wordt ze dus 'hersteld'.

Het punt van het Grondwettelijk Hof, dat door het Europees Hof van Justitie en zes grondwettelijke hoven van Europese lidstaten wordt gedeeld, is helder: het massaal in bulk verzamelen van alle communicatiegegevens van iedereen is totaal disproportioneel met het nagestreefde doel, zware criminaliteit en terrorisme aanpakken. Het opslaan van die data, zeggen de Hoven, moet zich toespitsen op de concrete gevallen van zware criminaliteit en terrorisme. Citaat: *'Dit vage gevoel gecontroleerd te worden kan een bepalende invloed hebben op de uitoefening door Europese burgers van hun vrijheid op meningsuiting en van informatie.'*

De 'herstelwet' veegt dat bezwaar gewoon van tafel. Het basisprincipe – 'Verzamel alles, massaal en in bulk!' – blijft. Ook voor artsen, journalisten en advocaten, beroepsgroepen met een beroepsgeheim. En is daar een argumentatie voor? In de memorie van toelichting bij de wet staat gewoon dat het 'niet mogelijk is om bij de opslag van de data een onderscheid te maken in functie van de personen', zoals het Hof eist. Moet er nog zand zijn?

Hebben criminelen en terroristen zonder zo'n draak van een wet vrij spel? Het is een terechte vraag. Het is ook de vraag naar in hoeverre we de vrijheid willen opofferen voor de veiligheid. Dat de beschikbaarheid van communicatiedata kan bijdragen aan de aanpak van misdrijven en het opsporen van bedreigingen, is juist. Maar doen alsof gerecht en staatsveiligheid in deze met lege handen staan? Ho maar! Na *nine eleven* kregen ze in ijlt tempo nieuwe onderzoeksmethoden en bevoegdheden toegewezen: DNA-onderzoek, het biometrisch paspoort, cameratoezicht, grootschalige gegevensbestanden, aftap van telecommunicatie... Met daar bovenop een gamma onderzoeks- en inlichtingenmethoden, tot en met het hacken van computers. De tragische gebeurtenissen van de afgelopen maanden hebben net aangetoond dat de veiligheidsdiensten het teveel aan gegevens niet kunnen verwerken. Overdaad schaadt, ook bij de strijd tegen terreur. Preventieve aanpak en screening van potentieel gevaarlijke individuen kan nu al perfect, met de scala aan mogelijkheden van justitie en staatsveiligheid. De privacy van iedereen opofferen, is helemaal niet nodig.

De ministers Geens en De Croo zeggen dat een betere controle op de inzage zelf en op de bewaring van de gegevens zal worden ingebouwd. Maar dat verandert geen sikkepit aan de massale verzameling en bewaring van ons aller communicatiegegevens en dat is het wezenlijke punt van kritiek van de Hoven. Alsof een kaduke fiets terug rijvaardig is door er wat nieuwe remmen op te plaatsen.

In het parlement vroegen de oppositiepartijen om een grondig maatschappelijk debat waarin ze ook mensenrechtenexperts wilden horen. Dat werd afgewezen. Nochtans gaat het hier over de ernstigste intrusie op de privacy van de burgers sinds 1945. Het Duits grondwettelijk Hof formuleert de kwestie letterlijk zo: *'(Het gaat om) een bijzonder zware ingreep tegen de rechten van de burgers met een reikwijdte die de rechtsorde tot nu toe niet gekend heeft.'* Dat zo'n 'historische' wet op een drafje door het parlement wordt gejaagd, ondanks de nietigverklaring van de vorige wet door het Grondwettelijk Hof, is verontrustend. Slotsom: met z'n allen opnieuw procederen voor het Grondwettelijk Hof?

Raf Jaspers*

* Raf Jaspers is advocaat bij PROGRESS Lawyers Network en auteur van *Big Brother in Europa (EPO)*.

30 jaar Verklaring inzake het Recht op Ontwikkeling

TVMR sprak met Rajagopal Barakrishnan¹, professor Recht en Ontwikkeling aan het Massachusetts Institute of Technology in Cambridge, V.S.

Helena De Vylder*

Naar aanleiding van zijn voordracht op een recente conferentie aan de Universiteit Gent, sprak professor Rajagopal Barakrishnan met TVMR over het recht op ontwikkeling. De befaamde VN-Verklaring die dit recht voor het eerst op schrift stelde, bereikt haar dertigste levensjaar in 2016. Wij nemen professor Rajagopal Barakrishnan terug mee in de tijd en peilen naar de toekomst van het recht op ontwikkeling.

TvMR: Het 30-jarig bestaan van de VN Verklaring inzake het Recht op Ontwikkeling noopt tot reflectie. Kunt u er ons aan herinneren wat de opstellers oorspronkelijk met deze Verklaring trachtten te bereiken?

Professor Barakrishnan: De ontwikkelingslanden gaven de aanzet tot het opstellen en aannemen van de Verklaring inzake het Recht op Ontwikkeling. Zij beschouwden 'ontwikkeling' als een manier om de Westerse wereld in te halen, en meer duurzame en dynamische levensstandaarden te ontwikkelen en technologieën te delen. Oorspronkelijk verwezenlijkten zij dit door te lobbyen voor het verder ontwikkelen van internationaal recht. Bijvoorbeeld, in de jaren zeventig slaagden ze erin de VN Algemene Vergadering ertoe aan te zetten om het Handvest inzake Economische Rechten en Verplichtingen van Staten tot stand te brengen. Daarnaast lobbyden ze voor meer juridische instrumenten om te komen tot een zogenaamde 'nieuwe economische orde'. Toen in de jaren zeventig het project rond de nieuwe economische orde aan belang verloor, richtten zij zich op de erkenning van ontwikkeling als een mensenrecht *an sich*. Een tastbaar recht op ontwikkeling zou immers een ontwikkelingsagenda in

leven roepen.

TvMR: Wat is de toegevoegde waarde van het erkennen van een 'recht op ontwikkeling'? Zou het realiseren van de sociale en economische rechten niet tot een evenwaardig resultaat leiden?

Professor Barakrishnan: Het was niet de bedoeling van de Verklaring inzake het Recht op Ontwikkeling om louter economische en sociale rechten te reproduceren, die reeds werden erkend. De ontwikkelingsstaten beschouwden het formuleren van sociale en economische rechten als een goede zaak, maar niet als gelijkwaardig aan het idee van 'ontwikkeling'. Met andere woorden, zij beseften dat sociale en economische rechten enerzijds tot een bepaald niveau van bescherming konden leiden, bijvoorbeeld voor wat betreft voeding en huisvesting, maar dat deze rechten anderzijds niet voorkomen dat een bevolking arm en ongelijk blijft, of een economie niet divers en modern wordt, enzovoort.

TvMR: Heeft het recht op ontwikkeling een breed draagvlak? Zijn veranderingen merkbaar in de attitudes van verschillende staten?

Professor Balakrishnan: De meeste Europese staten waren het dertig jaar geleden eens met de visie van ontwikkelingslanden dat alle mensen overal ter wereld het recht op ontwikkeling hebben. Ook toen aanvaardden zij dat alle landen in principe het recht moeten hebben hun eigen natuurlijke rijkdommen te ontwikkelen en daarvoor hun eigen politieke en economische prioriteiten te stellen en keuzes te maken zodat het land hier zelf voordeel uit haalt. In Amerika lagen de kaarten anders. Dertig jaar geleden, onder president Reagan, was er sprake van een principiële

* Helena De Vylder is doctoraal onderzoeker internationale mensenrechten aan het Human Rights Centre, bij de Universiteit Gent.

¹ Balakrishnan Rajagopal is professor recht en ontwikkeling en stichtend voorzitter van het Programma Mensenrechten en Recht aan het MIT (Massachusetts Institute of Technology) en stichter van het Displacement Research and Action Network. Hij geniet veel aanzien als expert inzake derdewereld benaderingen van het internationaal recht. Hij werkte vele jaren samen met de VN Hoge Commissaris inzake Mensenrechten in Cambodja, het Ontwikkelingsprogramma van de Verenigde Naties (UNDP), andere VN-agentschappen en vooraanstaande NGO's zoals Human Rights Watch. In de loop van zijn academische carrière werkte hij niet enkel voor MIT, maar onder meer ook voor Harvard Law School, het Woodrow Wilson Center for International Scholars in Washington, DC, het Madras Institute of Development Studies en Jawaharlal Nehru Universiteit in India.

onwil ten opzichte van nieuwe inzichten betreffende mensenrechten. Het recht op ontwikkeling kon niet ondergebracht worden onder de traditionele internationale *Bill of Rights*. Het is niet geformuleerd als een individueel recht, maar als een recht van personen en volkeren. Daarnaast is het niet geformuleerd in meetbare en haalbare bewoordingen, maar eerder in termen van een einddoel. In tegenstelling tot bijvoorbeeld het recht op voedsel of water, is ontwikkeling niet iets dat je morgen kan aanvoeren. Of in tegenstelling tot het verbod op foltering kan je niet zo gauw systemen opzetten ter opvolging. Tot op heden gaan de V.S. niet akkoord met het idee dat het recht op ontwikkeling een internationaal mensenrecht is.

TvMR: Vindt u dat het recht op ontwikkeling 30 jaar later de verwachtingen inlost?

Professor Balakrishnan: De verwezenlijkingen van het recht op ontwikkeling zijn niet onverdeeld positief. Het is een mislukking voor zij die van mening zijn dat een wijdverspreide aanvaarding van het recht op ontwikkeling als internationaal mensenrecht noodzakelijk is. Het heeft nog steeds een onduidelijke status in termen van normatieve oorsprong en mist coherentie als concept, het is bijvoorbeeld niet erkend in een verdrag. Het Afrikaans Handvest voor de Rechten van de Mens en Volkeren is het meest verregaand in het aanvaarden van het normatief karakter van het recht op ontwikkeling. In de *Endorois-zaak*² stelde de Afrikaanse Commissie zelfs een schending van het recht op ontwikkeling vast. Helaas zijn vergelijkbare zaken niet te vinden in de andere regionale systemen.

TvMR: En wat zijn de voornaamste verwezenlijkingen van de Verklaring inzake het Recht op Ontwikkeling?

Professor Balakrishnan: Zelfs al slaagde het recht op ontwikkeling er niet in een normatieve status te verkrijgen, als middel tot politieke mobilisatie en als normatief einddoel voor de internationale gemeenschap heeft het zijn strepen verdiend. Ontwikkelingslanden grepen het aan om met succes te lobbyen voor het verkrijgen van meer specifieke eisen, bijvoorbeeld betreffende Zuid-Zuid handel. De waarde van Zuid-Zuid handel is dan ook opmerkelijk gestegen. Ook het delen van technologieën gebeurt nu meer dan ooit tevoren onder druk van de ontwikkelingslanden. Dus ook al is het oorzakelijk verband tussen ontwikkeling en de Verklaring niet steeds duidelijk, voor mij staat het

vast dat het articuleren van een recht op ontwikkeling als einddoel voor ontwikkelingslanden zeker het politieke kader creëerde om vele eisen in andere internationaalrechtelijke regimes te verantwoorden. Hoe anders kan je bijvoorbeeld de speciale en gedifferentieerde behandeling van ontwikkelingslanden verantwoorden, als je ontwikkeling niet beschouwd als het gemeenschappelijk kader voor internationale samenwerking?

TvMR: Op welke manier kan ontwikkeling bevorderd worden?

Professor Balakrishnan: Zoals ik al zei ben ik niet onverdeeld positief over de Verklaring betreffende het recht op ontwikkeling, en hierbij wil ik nog een tekortkoming aanhalen. Oorspronkelijk betekende het recht op ontwikkeling een zegen voor ontwikkelingslanden om hun vraag voor internationaalrechtelijke regels en regimes te wettigen. Maar het probleem is dat voorstanders van een pro-soevereiniteit interpretatie

van het recht op ontwikkeling dit recht schaakten, en transformeerden in een recht van staten in plaats van volkeren. Het woord 'volkeren' is nochtans niet gelijk aan 'staten'. In internationaal recht hebben beide termen een volledig andere normatieve betekenis. Volkeren kunnen dan wel staten worden, maar niet alle volkeren zijn als staat erkend. Of er kunnen meerdere volkeren in één staat wonen. Volgens de correcte en progressieve interpretatie van het recht op ontwikkeling geniet elke persoon binnen een land dit recht. Helaas hebben in realiteit maar enkelen van dit recht geprofiteerd ten koste van vele anderen. De ongelijkheid is dus groter in ontwikkelingslanden, en het idee achter de Verklaring verloor aan belang over de jaren. Net daarom kan een bottom-up benadering tot betere resultaten leiden. Ik kom terug op het voorbeeld van de *Endorois-zaak*. Nadat mensenrechtenorganisaties de onteigening van het land van inheemse gemeenschappen door de Keniaanse overheid aanvochten voor de Afrikaanse Commissie voor de Rechten van de Mens en Volkeren, stelde deze vast dat dit in strijd was met het recht op ontwikkeling. Dit is een belangrijke conclusie, die enerzijds aantoont dat de Afrikaanse Commissie werkelijk de geest van het recht op ontwikkeling vatte, en anderzijds de mogelijkheid tot succesvolle resultaten na een bottom-up benadering, bevestigt. Onder meer daarom, is het op dit moment heel belangrijk het recht op ontwikkeling werkelijk te democratiseren. Anders zal dit recht in de toekomst van geen tel meer zijn.

² African Commission on Human and Peoples Rights, 'Communicatie 276/2003: Centre for Minority Rights Development (Kenya) and Minority Rights Group International on behalf of Endorois Welfare Council versus Kenya'.

TvMR: Acht u het democratiseren mogelijk en in de nabije toekomst waarschijnlijk?

Professor Balakrishnan: Overduidelijk gaat het democratiseren falen als dat enkel inhoudt dat statelijke vertegenwoordigers samenkomen en verklaren dat zij de democratisering zullen inzetten. Sociale bewegingen en lokale actoren daarentegen kunnen wel een werkelijke democratisering aansturen, ware het lokale regeringen, ngo's, sociale bewegingen, transnationale bewegingen zoals *Via Campesina*³ of anderen. Ze zullen moeten lobbyen voor een alternatief begrip van land en eigendom, huizing, en toegang tot basisvoorzieningen zoals voeding en water; en daarnaast erover waken dat ontwikkeling effectief gebeurt in het voordeel van zij die het nodig hebben.

TvMR: Het kapen van het recht op ontwikkeling door staten in plaats van volkeren, beschouwt u als één van de grote bedreigingen voor een daadwerkelijke ontwikkeling van derdewereldlanden. Betekent dit dan dat het toenemende belang van *global governance* ten koste van de typische *nation state*, het verwezenlijken van het recht op ontwikkeling vereenvoudigt?

Professor Balakrishnan: De verschuiving naar *global governance* brengt een wildgroei aan actoren met zich mee. Maar als dit het ontwikkelen al moeilijker zou maken, voor wie dan wel? Voor elites misschien, ja, maar in de praktijk toch vooral voor zij die internationaal rechtelijke organisaties willen harmoniseren. En harmonisatie dient verdedigd te worden, het brengt ons als mens een betere gezondheid, meer veiligheid enzovoort. Maar ik zou het toenemen aan actoren eerder als een uitdaging dan een bedreiging voor die harmonisatie beschouwen. Ten slotte is dit uiteindelijk hoe het zou moeten zijn. De wereld is veel te pluralistisch om enkel geregeerd te worden door traditionele natiestaten. Het model waarin 192 dergelijke staten zeven miljard personen vertegenwoordigen, dát is een fictief bestuursmodel. Ik ben ervan overtuigd dat er perfecte manieren bestaan om dit te omzeilen, we leven tenslotte niet meer in de zestiende eeuw.

TvMR: Naast de verschuiving van natiestaten naar *global governance*, lijkt de Noord-Zuid verhouding ook te wankelen, onder meer door het opkomen van enkele zuidelijke ontwikkelingseconomieën, zoals de BRIC-staten⁴. Wat betekent dit voor het recht op ontwikkeling?

Professor Balakrishnan: Wel, de BRIC-landen hebben een geweldige mogelijkheid om een betekenisvolle invloed uit te oefenen. En hoewel ik kritisch ben, juich

ik de verschuiving van machtsverhoudingen alleen maar toe. De BRIC's Bank bijvoorbeeld zou zeker een positieve rol kunnen spelen. Mogelijks zou de Bank ontwikkelingsfinanciering kunnen bieden aan lokale projecten in ontwikkelingslanden. In het bijzonder voor deze gemeenschappen die onmogelijk toegang krijgen tot formele financieringsmogelijkheden aangezien hun ontwikkeling niet voldoet aan traditionele maatstaven, zou deze ontwikkelingsfinanciering een belangrijke invloed kunnen hebben. Als de Bank bereid is dergelijke financiering te bieden op gemeenschapsniveau, bijvoorbeeld ter ondersteuning van projecten rond proper water en sanitair, zou dat de gemeenschappen toestaan zich in belangrijke mate te ontwikkelen. Deze financiering effectief verlenen blijkt nog een uitdaging te zijn voor de BRIC's Bank, maar volgens mij zal de Bank hier uiteindelijk toe bereid zijn. Tenslotte, als de Bank financiering zou laten afhangen van winst in economische termen en als ze enkel zou financieren door middel van de bestaande staatsstructuren, zou de BRIC's Bank louter een reproductie van de Wereldbank zijn. Om deze redenen is het aan ons om betere prestaties van deze Bank te vragen.

TvMR: Dus we kunnen besluiten dat het recht op ontwikkeling reeds een lange weg heeft afgelegd, maar ook in de toekomst niet zonder belang is. Hoewel de normatieve status tot op heden onduidelijk is, heeft haar moreel gezag toegelaten een reeks eisen van ontwikkelingslanden te legitimeren. Indien de democratisering van dit recht voortgezet wordt, kan dit hopelijk tot meer resultaten leiden. Is er verder nog iets dat u wilt toevoegen?

Professor Balakrishnan: Jazeker, het bestendigen van het recht op ontwikkeling mag niet beschouwd worden als een derdewereld-project, of iets dat enkel van belang is voor de derdewereld. Integendeel, het achterliggende idee is dat de meerderheid van de bevolking in de meeste gemeenschappen voordeel moet halen uit dit recht. Het punt is dat de rijke landen ook stagnerende lonen, groeiende inkomensongelijkheden, werkloosheid, achtergang van de gezondheidszorg en openbare infrastructuur hebben moeten slikken. Daarbij komt nog dat de afstand tussen de heersende klasse en de bevolking steeds toeneemt. In dit kader, moet het duidelijk zijn dat het recht op ontwikkeling niet langer enkel een derdewereld-agenda is, maar een globaal project moet zijn.

3 *Via Campesina* is een gedecentraliseerde mondiale beweging die kleine en middelgrote boeren, landlozen, vrouwelijke boeren, inheemse gemeenschappen, migranten en alle werknemers in de landbouw verenigt. Zij wordt internationaal erkend als belangrijke gesprekspartner betreffende voedselsoevereiniteit, biodiversiteit, rechten van zij die in de landbouw zijn terechtgesteld etc.

4 Brazilië, Rusland, India en China.

Universele mensenrechten: ook voor personen met een handicap!

Een blik op de toepassing van het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de Rechten van Personen met een Handicap binnen de Europese Unie

Greet van Gool *

Mensenrechten van personen met een handicap worden al sinds de jaren '70 expliciet erkend door de Verenigde Naties.¹ Daarbij werden echter verouderde medische en maatschappelijke visies op handicap gehanteerd. Pas begin jaren '90 werd de nadruk gelegd op gelijke kansen van mensen met een handicap, met aandacht voor zelfstandigheid en zelfbeschikking. Ondanks die erkenning bestonden er geen bindende teksten. Die is er maar gekomen met het "Verdrag van 13 december 2006 inzake de Rechten van Personen met een Handicap" (CRPD).² Dit artikel werpt een blik op de toepassing van dit verdrag binnen de Europese Unie.

een handicap miskend of verwaarloosd worden. Actie was dus nodig om ze toepassing te doen krijgen in het leven van alledag. Dat is het doel van het CRPD: die obstakels in de maatschappij wegwerken.

Het CRPD is baanbrekend op verschillende punten. Zo is er sprake van een echte "paradigmaverschuiving": gedaan met de medische benadering van handicap, waarbij men probeert de "beperking te herstellen", en op naar de sociale benadering, waarbij de nadruk gelegd wordt op de persoon. Niet de handicap ligt aan de oorzaak van problemen, wel de onaangepastheid van de maatschappij aan die handicap. Bijzonder is ook de grote rol die toegewezen wordt aan het maatschappelijk middenveld, zowel bij de totstandkoming van het CRPD als bij de uitvoering ervan. Tot slot is het CRPD het eerste mensenrechtenverdrag waarin een specifieke bepaling staat over de structuren die de verdragsluitende partijen moeten oprichten om ervoor te zorgen dat de verschillende bepalingen en verplichtingen van het CRPD daadwerkelijk worden uitgevoerd.

Het Verdrag inzake de rechten van Personen met een Handicap (CRPD)

Het CRPD werd op woensdag 13 december 2006 goedgekeurd door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties. Hoewel het CRPD op zich geen nieuwe rechten creëert, is het baanbrekend: het preciseert de verplichtingen van de verdragsluitende partijen met betrekking tot reeds bestaande mensenrechten, in het verlengde van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens in 1948, maar dan toegepast op personen met een handicap. Al te vaak had men immers moeten vaststellen dat mensenrechten voor personen met een handicap rechten op papier bleven en dat te veel obstakels ertoe leidden dat die rechten bij personen met

Het CRPD en de Europese Unie

Alle lidstaten van de Europese Unie hebben het CRPD ondertekend, de meeste zelfs op 30 maart 2007, de dag waarop het voor ondertekening werd opengesteld. Op 2 lidstaten na hebben inmiddels ook alle lidstaten het Verdrag geratificeerd.³ Enkel Ierland en Nederland ontbreken nog – vertrekkende vanuit de filosofie dat ze eerst hun nationale wetgeving in overeenstemming willen brengen met de bepalingen van het CRPD

* Greet van Gool is beleidsmedewerker FOD Sociale Zekerheid.

1 Verklaring van de rechten van personen met een verstandelijke beperking van 20 december 1971, raadpleegbaar via: <http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/res2856.pdf>. en Verklaring van de rechten van personen met een handicap van 9 december 1975, raadpleegbaar via: <http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/res3447.pdf>.

2 Meer informatie over het verdrag inzake de rechten van personen met een handicap op de website van de Verenigde Naties is raadpleegbaar via: <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html>.

3 Voor België gebeurde dit op 2 juli 2009. Een relatief korte tijd, als men in aanmerking neemt dat de ratificatie moest gebeuren zowel door de parlementen van de deelstaten als door het federale parlement. Het wijst op het belang dat België hecht aan de rechten van personen met een handicap. Meer informatie over de implementatie van het CRPD op Belgisch niveau is raadpleegbaar via: <http://socialsecurity.belgium.be/nl/verdrag-van-de-verenigde-naties-inzake-rechten-van-personen-met-een-handicap>.

alvorens het te ratificeren. Finland heeft pas zeer recent het CRPD en het Protocol geratificeerd; zij traden voor Finland in werking op 10 juni 2016.⁴

Ook de Europese Unie zelf heeft het CRPD geratificeerd, en wel op 23 december 2010, ten tijde van het Belgische Voorzitterschap van de Europese Unie. Daarmee werd de EU de 97ste partij bij het CRPD, wat tegelijkertijd een mijlpaal betekent in de geschiedenis van de mensenrechten. Met de ratificatie van het CRPD wordt de EU immers voor de eerste maal partij bij een internationaal mensenrechtenverdrag. Bovendien is de EU daarmee de eerste internationale organisatie die een mensenrechtenverdrag van de Verenigde Naties ratificeert.

Voorafgaand aan de ratificatie van het CRPD door de Europese Unie werd een gedragscode afgesloten tussen de Raad, de lidstaten en de Commissie, om een aantal afspraken vast te leggen rond de samenwerking in het kader van de uitvoering van het CRPD.⁵

Rapportage

Een belangrijke indicator over de voortgang van de implementatie van het CRPD, zijn de rapporten van de verdragsluitende partijen. Zoals bij andere mensenrechtenverdragen, hebben de verdragsluitende partijen ook t.a.v. het CRPD een rapportageverplichting. Zo moet binnen twee jaar na de ratificatie een uitgebreid rapport ingediend worden bij het Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap (Comité)⁶ over de maatregelen die genomen werden om de verplichtingen van het CRPD na te komen en over de vooruitgang die werd geboekt. Daarna wordt, ten minste eenmaal per vier jaar, een vervolgrapport uitgebracht. Dit rapport moet dan vooral ingaan op de opvolging van de aanbevelingen van het Comité en op belangrijke evoluties die zich voorgedaan hebben sinds het voorgaande rapport.

Van de 25 lidstaten van de EU die het CRPD hebben geratificeerd, hebben er 24 een eerste rapport ingediend (alleen Roemenië nog niet); 12 daarvan werden reeds

door het Comité van de Verenigde Naties onderzocht.⁷

Het rapport van de Europese Unie werd neergelegd bij het Comité op 5 juni 2014⁸ en de constructieve dialoog vond vrij snel daarop plaats, in augustus 2015, tijdens de 14de sessie van het Comité.

Structuren voor implementatie en toezicht binnen de Europese Unie

Zoals reeds vermeld, voorziet het CRPD - voor de eerste maal in een mensenrechtenverdrag - in structuren die ervoor moeten zorgen dat de verschillende bepalingen en verplichtingen van het CRPD daadwerkelijk worden uitgevoerd. Bedoeling daarvan is om de kloof weg te werken die vaak bestaat tussen de internationale normen inzake mensenrechten die op papier bestaan en die de verdragsluitende partijen beloven te respecteren, te beschermen en te voldoen, en de gevolgen van deze rechten op het leven van mensen op het nationale niveau. Dit ligt vervat in artikel 33 CRPD.

Artikel 33.1 CRPD verplicht de verdragsluitende partijen om ten minste één centraal punt in te stellen voor vraagstukken betreffende de implementatie van het CRPD en om een effectieve coördinatie tussen de verschillende sectoren en bestuursniveaus te verzekeren. Voor de Europese Unie werd de Europese Commissie door de Raad aangesteld om deze functie van "Focal Point" uit te voeren.⁹ In die hoedanigheid moet de Commissie de coördinatie verzekeren tussen haar eigen diensten, tussen de andere instellingen en organen van de Europese Unie en tussen de EU en de lidstaten. De "formele" coördinatie met de lidstaten gebeurt in de zgn. "Human rights working group (COHOM)" van de Raad.

Voor de uitvoering van de taken vervat in artikel 33.2 CRPD, dat de verdragsluitende staten verplicht om een kader op te richten of aan te wijzen dat één of meer onafhankelijke mechanismen omvat om de rechten van personen met een handicap te bevorderen en te

4 Zie het persbericht van het Finse ministerie van Buitenlandse Zaken:

<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=346204&nodeid=15145&contentlan=2&culture=en-US>.

5 Gedragscode tussen de Raad, de lidstaten en de Commissie tot vaststelling van interne regelingen voor de uitvoering door en de vertegenwoordiging van de Europese Unie met betrekking tot het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de rechten van personen met een handicap, raadpleegbaar via:

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2010:340:FULL&from=EN>

[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=CELEX%3A42010Y1215\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=CELEX%3A42010Y1215(01)).

6 Een comité van internationale experts, gekozen wegens hun handicapkennis, die de rapporten van de landen over de uitvoering van het CRPD onderzoeken. Het Comité formuleert indien nodig aanbevelingen aan de verdragsluitende staten Raadpleegbaar via:

<http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/CRPDIndex.aspx>.

7 België, Denemarken, Duitsland, Hongarije, Kroatië, Litouwen, Oostenrijk, Portugal, Slovee, Spanje, Tsjechië, Zweden.

8 Zie: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G14/232/64/PDF/G1423264.pdf?OpenElement>.

9 Cf. artikel 3 van het Besluit van de Raad van 26 november 2009 betreffende de sluiting door de Europese Gemeenschap van het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de rechten van personen met een handicap, raadpleegbaar via:

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2010:340:FULL&from=EN>.

beschermen en toe te zien op de uitvoering van het CRPD, werd een "Framework"¹⁰ aangeduid, dat uit 5 componenten bestaat:

- het Europees Parlement (*European Parliament - Petitions Committee PETI*);
- de Europese Ombudsman (*European Ombudsman EO*);
- het Europese Agentschap voor Fundamentele rechten (*EU Agency for Fundamental Rights FRA*);
- het Europees Forum voor Personen met een handicap (*European Disability Forum - EDF*);
- de Europese Commissie zelf.

Het feit dat de Europese Commissie zowel *focal point* voor het CRPD is, als deel uitmaakt van het onafhankelijk mechanisme zorgde voor heel wat kritiek bij het Comité, omdat de samenstelling van het onafhankelijk mechanisme daardoor niet volledig in overeenstemming is met de "Principes van Parijs"¹¹ (zie hiervoor infra, punt 8).

De betrokkenheid van het maatschappelijk middenveld (artikel 33.3 CRPD) gebeurt, op Europees niveau, via verschillende kanalen en instrumenten: via communicatie, consultatie van documenten of deelname aan expertengroepen. Vertegenwoordigers van het maatschappelijk middenveld en in het bijzonder van Europese organisaties, zijn lid van de zgn. "Disability High Level Group - DHLG", waar ze hun bekommernissen kunnen uiten, kunnen bijdragen aan discussies en meewerken aan beleidsdocumenten. Daarnaast is het *European Disability Forum*¹² één van de 5 leden van het Europese onafhankelijk mechanisme.

De behandeling van het rapport van de Europese Unie

Het rapport van de Europese Unie werd opgesteld door de Europese Commissie, na consultatie van onder meer de lidstaten, de verschillende Europese instellingen, de leden van het onafhankelijk mechanisme en het maatschappelijk middenveld. Zoals voor de "gewone" statelijke rapporten het geval is, werden verschillende alternatieve - of schaduwrapporten ingediend door het maatschappelijk middenveld, maar dan door Europese of overkoepelende organisaties.¹³

Ook voor het Europese rapport heeft het VN Comité een "list of issues" opgesteld, een lijst van vragen die de

leden zich stellen aan de hand van een eerste lezing van het verslag.¹⁴ Voor deze "list of issues" maakt het Comité onder meer gebruik van de opmerkingen en aanbevelingen uit de verschillende alternatieve - en schaduwrapporten.

De constructieve dialoog tussen de leden van het Comité en de EU vond plaats op iets meer dan een jaar na de neerlegging van het rapport, wat zeer snel is. Bij de meeste rapporten van de Europese lidstaten was er immers een tijdsverloop van 3 à 4 jaar. Ook dit wijst op het belang dat het Comité aan de ratificatie van het CRPD door de EU hecht.

De officiële delegatie van de Europese Unie bestond enkel uit leden van de Europese Commissie en van de vertegenwoordiging van de EU bij de VN. Ook verschillende vertegenwoordigers van de lidstaten van de EU maakten, als waarnemer, deel uit van de delegatie. Het maatschappelijk middenveld en vertegenwoordigers van het onafhankelijk mechanisme waren vanzelfsprekend eveneens aanwezig, maar zij maakten geen deel uit van de officiële delegatie.

De constructieve dialoog verliep over twee halve dagen (27 en 28 augustus 2015). Na een korte inleiding door mevrouw Maria Soledad Cisternas Reyes, voorzitter van het Comité, werd een inleidende verklaring voor de EU afgelegd, enerzijds namens het *focal point* (m.n. door de directeur-generaal van *DG Employment, Social Affairs and Inclusion* van de Europese Commissie) en anderzijds namens het onafhankelijk mechanisme (door iemand van het *Fundamental Rights Agency FRA* en door de Europese Ombudsman).

Tijdens deze inleiding werd verwezen naar het belang dat de EU hecht aan handicapbeleid, wat onder meer tot uiting komt doordat de meeste lidstaten in hun rapport in het kader van het Europees semester rapporteren over handicap en dat aandacht voor handicap als één van de criteria geldt om in aanmerking te komen voor Europese fondsen. Verder werd ook verwezen naar een recent project, met name de "European Disability Card", een project waarbij mensen met een handicap die zich binnen Europa verplaatsen, kunnen aantonen dat ze een handicap hebben en aldus aanspraak kunnen maken op dezelfde dienstverlening als ingezetenen van de betrokken lidstaat.

Na deze inleiding kwamen de heren Buntan en Tatic aan het woord, leden van het Comité die als

10 Zie: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1189&langId=en>.

11 Leidraad van de VN voor nationale mensenrechteninstellingen, raadpleegbaar via: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/StatusOfNationalInstitutions.aspx>.

12 Zie: <http://www.edf-feph.org/>.

13 Zie: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/SessionDetails1.aspx?SessionID=995&Lang=en.

14 Zie: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G15/098/84/PDF/G1509884.pdf?OpenElement>.

rapporteur waren aangesteld. Vervolgens werden door verschillende leden van het Comité vragen gesteld over de implementatie van het CRPD, telkens per reeks van tien artikelen. Hoewel de leden van het Comité duidelijk gesteld zijn op concrete antwoorden op hun vragen, is het onmogelijk om in zo'n kort tijdsbestek in detail op de vele vragen te antwoorden. Dat kon opgevangen worden door achteraf bijkomende informatie te bezorgen.

Zoals bij andere constructieve dialogen gaven de leden van het Comité blijk van een grote bekommernis en betrokkenheid, - en van een grote expertise - zowel op vlak van handicap als met betrekking tot het beleid en de structuren binnen de EU. Zij spraken hun bezorgdheid uit over de gevolgen van de bezuinigingsmaatregelen in de Europese Unie, die een sterke invloed hebben op personen met een handicap, bijvoorbeeld met betrekking tot de arbeidsmarkt, sociale uitkeringen en de sociale diensten en ondersteuning. Verschillende leden wezen op het grote belang van de ratificatie van het CRPD door een regionale instelling en op het imago dat Europa bij vele landen heeft - wat bij enkele leden van het Comité ook schroom opriep om het woord te nemen en kritische vragen te stellen. Tegelijk werd opgeroepen om ook het Optioneel Protocol te ratificeren en om de lidstaten die het CRPD nog niet geratificeerd hebben, aan te sporen dit snel te doen.

Slotopmerkingen en aanbevelingen van het VN-Comité

Zowel de vragen als de slotopmerkingen en aanbevelingen van het Comité vallen uiteen in 2 delen:

- enerzijds de werkzaamheden m.b.t. handicap van de EU als Unie;
- anderzijds de toepassing van het CRPD in de Europese instellingen.

Hieronder volgt een bloemlezing van enkele opmerkingen en aanbevelingen.

Mainstreaming van handicap – Non-discriminatie

Om ervoor te zorgen dat de bepalingen van het CRPD - en de aanbevelingen van het Comité - daadwerkelijk ingang vinden binnen de Europese Unie, vragen de leden dat de Europese wetgeving en het Europese beleid gescreend zouden worden op hun overeenstemming met het CRPD en dat er in dat licht ook een *mid-term review* van de Europese Handicap Strategie 2010 - 2020¹⁵ zou gebeuren.

Verder zou er in de zgn. "*Impact assessment guidelines*" van de Europese Commissie¹⁶ meer aandacht besteed moeten worden aan overeenstemming met het CRPD en moet ook de aanwending van Europese fondsen beter gemonitord worden. De leden van het Comité tonen daar met name een grote bekommernis dat het budget dat door deze fondsen ter beschikking gesteld wordt van de lidstaten, wel aangewend wordt voor projecten die in overeenstemming zijn met de uitgangspunten van het CRPD - en bijvoorbeeld niet voor projecten die geen of te weinig aandacht besteden aan het recht op onafhankelijk leven. Zij vragen uitdrukkelijk dat het budget voor projecten die in strijd zijn met de bepalingen van het CRPD (en bijvoorbeeld opvang van personen met een handicap in instellingen promoten) teruggevorderd zou worden en dat het maatschappelijk middenveld hier nauwer bij betrokken zou worden.

De leden van het Comité betreuren tot slot dat het ontwerp van richtlijn betreffende de toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van personen ongeacht godsdienst of overtuiging, handicap, leeftijd of seksuele geaardheid¹⁷, wat een belangrijke hefboom zou zijn, geblokkeerd is en vragen om een snelle aanname ervan.

Toegankelijkheid

Toegankelijkheid wordt door verschillende leden van het Comité beschouwd als een *conditio sine qua non* voor daadwerkelijke participatie van mensen met een handicap aan het maatschappelijk leven en er werd dan ook veel aandacht aan besteed. Zo werd aangedrongen op een snelle goedkeuring van het ontwerp van de Commissie tot invoering van een Europese "*Accessibility Act*"¹⁸ en vraagt het Comité dat de informatie en communicatie van de EU beschikbaar zou zijn in toegankelijke formaten en technologieën, zoals gebarentaal. Ook het Europese alarmnummer 112 moet volledig toegankelijk worden voor alle types van handicap en in alle aspecten van rampenbestrijding (noodplannen, beleid,...) moet aandacht besteed worden aan de situatie van personen met een handicap.

Specifiek wat de Europese instellingen en de Europese scholen betreft, wordt gewezen op de noodzaak van redelijke aanpassingen en de erkenning van gebarentaal.

EU als donor

De leden van het Comité betonen veel lof voor het feit dat de EU een belangrijk donorland is maar vragen

15 Zie: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV:em0047>.

16 Richtlijnen van de Europese Commissie om onder meer economische en sociale impact van nieuwe wetgeving te meten.

17 Zie: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:52008PC0426>.

18 Wetgevend initiatief van de Europese Commissie om een horizontale richtlijn m.b.t. toegankelijkheid in te voeren.

om deze steun meer handicap inclusief te maken en daaraan ook aandacht te besteden in het kader van de vluchtelingencrisis.

Rechtsbekwaamheid en toegang tot het recht

Hoewel de bevoegdheden van de Europese Commissie op deze domeinen beperkt zijn, vragen de leden van het Comité zeer uitdrukkelijk om de nodige aandacht te besteden aan deze thema's en om de lidstaten te ondersteunen om ervoor te zorgen dat mensen met een handicap hun handelingsbekwaamheid niet op grond van hun handicap kunnen verliezen. Ook hun toegang tot de rechter moet gegarandeerd worden.

Wat brengt de toekomst?

De Europese Commissie heeft alvast aangegeven dat ze gevolg zal geven aan de aanbevelingen van het Comité. Dat Comité heeft gevraagd om binnen het jaar te rapporteren over 3 door het Comité als prioritair beschouwde aanbevelingen:

- het maken van een update van de "*Declaration of Competence*"¹⁹ (cf. § 17 van de *Concluding Observations*);
- het spoedig aannemen van de "*European Accessibility Act*" (§ 29);
- de ont koppeling van de rol van de Commissie, door zich terug te trekken uit het onafhankelijk mechanisme (§ 77).

Wat dit laatste betreft, heeft de Commissie eind 2015 aangekondigd zich terug te trekken uit het *framework*; het "*Fundamental Rights Agency FRA*" heeft het voorzitterschap en het secretariaat overgenomen en heeft tevens een voorstel uitgewerkt over de organisatie van het *framework*.²⁰

Zoals ook bij andere verdragsluitende staten het geval is, heeft het Comité in zijn slotopmerkingen gevraagd het tweede en derde rapport samen in te dienen, ten laatste op 23 januari 2019.

En wat met België?

België hecht veel belang aan de rechten van mensen met een handicap. Om die reden heeft ons land actief deelgenomen aan de onderhandelingen van het CRPD en heeft het dit op de eerste dag ondertekend. Binnen twee jaar heeft ons land het CRPD dan effectief

geratificeerd en het eerste Belgische rapport werd ingediend in juni 2011. Het onderzoek door het VN-comité had slechts plaats in september 2014, meer dan drie jaar na de indiening van het rapport, wat toch wel te betreuren valt omdat op die manier de dynamiek die tot stand gekomen was door de ratificatie en de opmaak van het rapport, enigszins verloren gegaan was.

Algemeen stelde het Comité een aantal positieve zaken vast, maar het is duidelijk bezorgd over het feit dat de "paradigmashift" nog niet voldoende doorgedrongen zou zijn in de verschillende Belgische overheden en dat verschillende beleidsmaatregelen nog te veel zouden vertrekken vanuit het medische model. Die ongerustheid bestaat er zeker t.a.v. de organisatie van zorg, onderwijs en tewerkstelling van personen met een handicap: Het Comité is van oordeel dat kinderen nog al te veel in het buitengewoon onderwijs school lopen en dat het inclusief onderwijs niet voldoende wordt gewaarborgd. Het Comité pleit er ook voor werk te maken van een de-institutionaliseringbeleid en ervoor te zorgen dat mensen met een handicap zo zelfstandig mogelijk kunnen leven. Ook op vlak van tewerkstelling stelt het Comité met bezorgdheid vast dat personen met een handicap nog al te weinig terechtkomen op de reguliere arbeidsmarkt.

Historisch heeft België inderdaad sterk ingezet op een goed uitgebouwde zorg en opvang van kinderen en volwassenen met een handicap. Meer en meer vertrekken de gemeenschappen en gewesten (die in ruime mate bevoegd zijn voor deze materies) echter van de basisgedachte van het CRPD en zetten zij sterk in op inclusief onderwijs, recht op zelfstandig leven en tewerkstelling in het reguliere circuit.

De aanbevelingen van het Comité samen met de alternatieve rapporten van het maatschappelijk middenveld en van het onafhankelijk mechanisme vormen alvast belangrijke instrumenten om de rechten van mensen met een handicap in België - en in de Europese Unie - te verbeteren.

19 Cf. Bijlage II bij het Besluit van de Raad van 26 november 2009 betreffende de sluiting door de Europese Gemeenschap van het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de rechten van personen met een handicap, raadpleegbaar via:

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2010:340:FULL&from=EN>.

20 Zie: http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-opinion-03-2016-crpd.pdf

"Opinion of the European Union Agency for Fundamental Rights concerning requirements under Article 33 (2) of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities within the EU context".

Seksueel geweld tegen mannen als internationaal misdrijf

Een genegeerde problematiek treedt uit de schaduw

Geert Dewachter *

Seksueel geweld tegen mannen, zowel met een nationaal als een internationaal karakter, blijkt een grotendeels onbekend probleem te zijn. Seksueel geweld waarbij zowel daders als slachtoffers mannen zijn, wordt doorgaans in verband gebracht met homoseksualiteit. Indien bepaalde misdrijven gekoppeld worden aan een bepaalde seksuele oriëntatie, focust men enkel op de seksuele drijfveren van de dader terwijl seksueel geweld als internationaal misdrijf voornamelijk gepleegd wordt omwille van andere motieven. De veronderstelde link tussen homoseksualiteit en seksueel geweld tegen mannen creëert een taboesfeer die ervoor zorgt dat de internationale erkenning van mannelijke slachtoffers moeizamer verloopt dan die van vrouwelijke slachtoffers. De recente schietpartij in een homo-club in Orlando brengt de problematiek van discriminatie t.a.v. de LGBT-gemeenschap¹ op de internationale agenda. Dit incident bevestigt dat personen omwille van hun seksuele geaardheid slachtoffer worden van geweld en dat de internationale gemeenschap een belangrijke rol speelt bij het erkennen en waarborgen van gelijke rechten en het discriminatieverbod.

De veroordeling van Bemba² door het Internationaal Strafhof (ICC) wegens misdaden en oorlogsmisdaden in de Centraal Afrikaanse Republiek is de eerste zaak waarbij een beschuldigde veroordeeld werd wegens seksueel geweld tegen mannen. Deze uitspraak is belangrijk omdat het duidelijk maakt dat deze vorm van geweld niet zomaar geassocieerd kan

worden met homoseksualiteit. Ondanks de beperkte internationale aandacht is er een zekere evolutie aan de gang. Internationaal bewustzijn rond een bepaalde problematiek stijgt naarmate deze wordt aangekaart door de media, internationale organisaties, nationale overheden, ... In dit artikel worden verschillende vormen van seksueel geweld tegen mannen toegelicht en de redenen voor het gebrek aan erkenning van de problematiek.

Verschillende uitingsvormen van seksueel geweld tegen mannen

Verkrachting verstaat men doorgaans als 'de penetratie door een man van de vagina van een vrouw zonder haar toestemming'.³ Deze exclusieve benadering van verkrachting werd bekritiseerd en bijgesteld in internationale regelgeving. Verkrachting van mannen kent verschillende uitvoeringswijzen en vereist een neutrale en brede strafbaarstelling. Het Joegoslaviëtribunaal (ICTY) concludeerde, ondanks een gebrek aan eensgezindheid tussen nationale wetgeving, dat gedwongen penetratie t.a.v. mannen en gedwongen orale seks gekwalificeerd worden als verkrachting.⁴ Bij de opstelling van het Rome Statuut⁵ heeft men een ruime interpretatie van verkrachting als vorm van seksueel geweld aangenomen. Het materieel element van verkrachting bestaat uit een (gender-neutrale) 'binnendringing' van het lichaam van het slachtoffer door een lichaamsdeel van de dader of door eender welk voorwerp.⁶ Verkrachting van mannen

* Geert Dewachter is student master na master in het Internationaal en Europees Recht aan de Vrije Universiteit Brussel. Hij behaalde een master in de rechten aan de Universiteit Antwerpen en is sinds kort advocaat-stagiair bij Schoups (Antwerpen).

1 Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender.

2 Bemba was de leider van de 'Mouvement de libération du Congo', deze strijdkrachten werkten samen met het regeringsleger van de Centraal Afrikaanse Republiek onder leiding van toenmalig president Patassé tegen een rebellenbeweging bestaande uit voormalige leden van het regeringsleger. Er woedde een gewapend conflict tussen oktober 2002 en maart 2003 in de CAR.

3 A. Manivannan, "Seeking justice for male victims of sexual violence in armed conflict", *International Law and Politics*, 2014, afl. 46, 643.

4 ICTY Trial Chamber, *Prosecutor v. Furundzija, Judgment, case No. IT-95-17/1-T, (10 december 1998)*, §179 – 186.

5 Rome Statuut van het Internationaal Strafhof van 17 juli 1998, *United Nations Treaty Series*, vol. 2187, 3.

6 Art. 7 (1)(g)-1 *Elements of crimes, Assembly of States Parties (9 september 2002)*, ICC-ASP/1/3(part II-B).

tijdens gewapende conflicten uit zich via uiteenlopende technieken. Slachtoffers worden gedwongen om daders oraal te bevredigen en/of ze worden anaal verkracht door de daders, al dan niet met het gebruik van voorwerpen.⁷ Een ander voorbeeld van verkrachting is de gedwongen verkrachting van een ander persoon waarbij beide actoren van de handeling beschouwd worden als slachtoffer.⁸ Gedwongen worden om toe te kijken hoe anderen onderworpen worden aan seksuele geweldpleging, is een afzonderlijke vorm van seksueel geweld die veroordeeld wordt door de internationale gemeenschap.⁹ Tijdens de burgeroorlog in Sierra Leone werden mannen gedwongen om vrouwelijke familieleden te misbruiken, toe te kijken hoe ze in het openbaar naakt moesten dansen en hoe de daders hun familieleden seksueel misbruikten.¹⁰

Seksuele verminking (castratie, amputatie van de genitaliën, verwondingen van de genitaliën, gedwongen besnijdenis, ...) wordt niet als afzonderlijke kwalificatie opgenomen maar kan gekwalificeerd worden als foltering, gedwongen sterilisatie of andere onmenselijke handeling.¹¹ De intentie om mannelijke slachtoffers te 'vervrouwelijken' bedreigt de samenhang binnen de geviseerde groepen en zorgt ervoor dat mogelijke tegenstand wordt afgezwakt. De verwondingen en beschadigingen kunnen worden gekwalificeerd als 'het toebrengen van ernstige fysieke en mentale letsels aan de leden van een groep' zoals bepaald in het Genocideverdrag.

In het Rome Statuut wordt verwezen naar 'elke andere vorm van seksueel geweld van vergelijkbare ernst'.¹² Hiervoor zijn twee voorwaarden vereist: een daad van seksuele aard en een bepaald niveau van ernst moet bereikt zijn. Een richtlijn van de aanklager kan hierbij dienen als ondersteuning en stelt o.a. dat fysiek contact geen noodzakelijke voorwaarde vormt voor seksuele misdrijven.¹³ Gedwongen naaktheid, voornamelijk gebruikt in detentieomstandigheden,

kan hierdoor gekwalificeerd worden als seksueel geweld. Amerikaanse soldaten gebruikten naaktheid als techniek om gedetineerden te vernederen tijdens ondervragingen in Afghanistan, Irak en Guantánamo.¹⁴ In de Abu Ghraib gevangenis in Irak werden gedetineerden gedwongen om naakt rond te lopen en moesten ze in expliciete seksuele posities poseren voor Amerikaanse soldaten.¹⁵ Daarbij werden de culturele opvattingen over seksualiteit van de slachtoffers tegen hen gebruikt om de gevoelens van vernedering te vergroten. De internationale (media-)aandacht die ontstond na deze gebeurtenissen zorgde voor een belangrijke doorbraak in de visie op seksueel geweld. De internationale gemeenschap werd via een concreet voorbeeld duidelijk gemaakt dat vrouwen eveneens daders zijn en dat ook mannen slachtoffer kunnen worden van seksueel geweld.¹⁶

Seksueel geweld waarbij sprake kan zijn van internationale misdrijven wordt gepleegd om verschillende redenen. Men gaat proberen de mannelijke bevolking hun mannelijkheid te ontnemen; men wil de slachtoffers laten aanschouwen als homoseksueel en/of als vrouwelijk; men wil een zekere machtspositie uitoefenen of men wil vermijden dat de vijand zich voortplant.¹⁷ Het geweld wordt gepromoot of getolereerd door de leiders van gewapende groepen als effectief middel om zulke doelstellingen te bereiken.¹⁸ Uit een recent onderzoek blijkt dat de Egyptische autoriteiten seksueel geweld tolereren om de oppositie te onderdrukken en de bevolking monddood te maken.¹⁹ Sinds de overname van de macht in Egypte door het leger in juli 2013 zijn er meer gevallen van seksueel geweld door de nationale veiligheidstroepen aangegeven, waardoor men een rechtstreeks verband ziet tussen de ineenstorting van de staat en de toename van seksueel geweld.²⁰ Georganiseerde geweldpleging, zoals de repressieve campagne die gestart is in de herfst van 2013 tegen de LGBT-gemeenschap, wordt gebruikt om een morele en religieuze legitimiteit aan het regime

7 S. Sivakumaran, "Sexual violence against men and boys in armed conflict", *EJIL*, 2007, nr. 18, 263.

8 ICTY Trial Chamber I, *Prosecutor v. Cesic*, *Sentencing Judgement*, IT-95-10/1-S (11 maart 2004), §13 – 14.

9 *Report of the Special Rapporteur on systematic rape: Contemporary Form of Slavery: Systematic Rape, Sexual Slavery and Slavery-like Practices During Armed Conflict* (22 juni 1998), UN Doc.E/CN.4/Sub.2/1998/13, §22; Resolutie 2106 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (24 juni 2013), UN Doc. S/Res/2106.

10 E.J. Wood, "Variation in sexual violence during war", *Politics & Society*, 2006, afl. 34(3), 314.

11 S. Sivakumaran, "Prosecuting sexual violence against men and boys" in A-M de Brouwer, C. Ku, R. Römkens en L. van den Herik (red.), *Sexual violence as an international crime: interdisciplinary approaches*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 93.

12 Art. 7(1)(g) van het Rome Statuut.

13 Office of the Prosecutor, *Policy paper on sexual and gender-based crimes*, (juni 2014), <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/otp/OTP-Policy-Paper-on-Sexual-and-Gender-Based-Crimes--June-2014.pdf>.

14 *Supra*, noot 9, 327.

15 A. Jones en G. Fay, *Investigation of the Abu Ghraib detention facility and 205th Military Intelligence Brigade*, 68 – 69, <http://s3.amazonaws.com/corpwatch.org/downloads/FayReport.pdf>.

16 *Supra*, noot 7, 267.

17 *Supra*, noot 3, 645.

18 *Supra*, noot 10, 327.

19 International Federation for Human Rights (FIDH), *Exposing state hypocrisy: sexual violence by security forces in Egypt*, FIDH, mei 2015, nr. 661a.

20 *Ibid.*

toe te dragen en de versterking van de nationale veiligheid te verantwoorden.²¹

Gebrekkige internationale vervolging

Internationale regelgeving bestraft seksueel geweld dan wel geslachts-neutraal, de omzetting van deze regels in de praktijk blijft een probleem.²² Enerzijds worden de feiten wel vermeld en beschreven maar wordt er geen gevolg aan gegeven in de aanklacht.²³ Anderzijds worden feiten wel vervolgd maar niet gekwalificeerd als seksueel geweld.²⁴ Nog te vaak wordt seksueel geweld tegen mannen eerder vervolgd aan de hand van algemene vormen van geweld in plaats van specifieke kwalificaties die verwijzen naar het seksuele karakter van de misdrijven.

Voor het Rwandatribunaal (ICTR) en het ICTY is verkrachting als misdaad tegen de mensheid de enige vorm van seksueel geweld die expliciet wordt strafbaar gesteld. Voor deze tribunalen worden seksuele misdrijven tegenover mannen dan ook vaak vervolgd a.d.h.v. kwalificaties die niet noodzakelijk worden gelinkt aan een inbreuk op de individuele seksuele vrijheid. Toch worden handelingen niet altijd als verkrachting vervolgd wanneer dit juridisch gezien wel zou kunnen.²⁵ Wanneer het tribunaal verkrachting beschouwt als foltering is het mogelijk, indien de voorwaarden voor misdaden tegen de mensheid niet aanwezig zijn, om verkrachting toch te vervolgen.²⁶ Ondanks de ruimere juridische mogelijkheden voor de vervolging van seksueel geweld bij het Speciaal Hof voor Sierra Leone (SCSL) en het ICC, maakten zij hier geen gebruik van bij de vervolging van zulke misdrijven.²⁷ Aangezien de aanklager de feiten niet vervolgd via dergelijke kwalificaties werd telkens een kans verkeken om de problematiek internationaal aan te kaarten.

De vervolging van verkrachting als foltering of andere

vormen van onmenselijke behandelingen negeert het seksueel karakter van de feiten. De emotionele en fysieke gevolgen voor de seksuele vrijheid van de slachtoffers worden niet aangetoond, de genderaspecten van het seksueel geweld blijven onzichtbaar en het georganiseerd gebruik van seksueel geweld door de strijdkrachten wordt genormaliseerd als een gangbare methode van oorlogvoering.²⁸ De erkenning van het seksuele karakter van de feiten door internationale rechtspraak draagt bij tot meer aangepaste humanitaire hulpverlening, behandeling van de slachtoffers en internationale aandacht voor de problematiek. De veroordeling van Bemba als militair bevelhebber wegens o.a. het verkrachten van mannelijke slachtoffers door de strijdkrachten onder zijn daadwerkelijk bevel en leiding vormt een belangrijk precedent voor de internationale gemeenschap.²⁹

Nationale wetgeving van bepaalde staten, gebrekkige nationale vervolging

Op internationaal niveau is er geleidelijk aan meer erkenning en bewustzijn rond mannelijke slachtoffers van seksuele geweldpleging gekomen. Het blijven echter de individuele staten die hun eigen visie over mannelijke slachtoffers bepalen in het nationale strafrecht.³⁰ In verschillende staten worden mannen uitgesloten als slachtoffers van seksueel geweld en is er voor hen geen mogelijkheid om de daders van de gepleegde feiten aan te klagen. Ongeveer 75 staten bestraffen daarnaast seksuele handelingen met wederzijdse toestemming tussen volwassenen personen van hetzelfde geslacht.³¹ Wanneer de nationale wetgeving mannelijke slachtoffers niet erkent en daarboven homoseksuele handelingen strafbaar stelt, riskeert het slachtoffer strafrechtelijke vervolging indien de feiten aan het licht worden gebracht.

21 *Ibid.*

22 E-A. Philo Gorris, "Invisible victims? Where are male victims of conflict-related sexual violence in international law and policy?", *EJWS*, 2015, nr.22(4), 415.

23 S. Sivakumaran, "Lost in translation: UN response to sexual violence against men and boys in situations of armed conflict", *International Review of the Red Cross*, 2010, nr.92(877), 274.

24 *Supra*, noot 7, 256.

25 ICTY Trial Chamber, *Prosecutor v. Zejnil Delalic et al.*, Trial Judgement, Case No. IT-96-21-T (16 november 1998), §1065 – 1066.

26 M. Isaac, "Enhancing the visibility of sexual violence against men: a critique of the ICTY", *International Justice in the News*, 2016, <https://www.brandeis.edu/ethics/pdfs/Isaac.pdf>; Verkrachting kan, gekwalificeerd als foltering, immers geplaagd worden onder de algemene bepalingen als ernstige inbreuken op de Genèveconventies en schendingen van de wetten en gebruiken van oorlogvoering.

27 SCSL Trial Chamber I, *Prosecutor v. Sesay et al.*, Judgment, Case No. SCSL-04-15-T, (2 maart 2009); ICC Pre-trial Chamber II, *Prosecutor v. Muthaura, Kenyatta and Hussein Ali*, Decision on the confirmation of charges pursuant to Article 61(7)(a) and (b) of the Rome Statute, Case No. ICC-01/09-02/11, (23 januari 2012).

28 V. K. Vojdik, "Sexual violence against men and women in war: a masculinities approach", *Nevada Law Journal*, 2014, afl. 14(923), 936.

29 ICC Trial Chamber III, *Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba Gombo*, Judgment pursuant to Article 74 of the Statute, Case No. ICC-01/05-01/08-3343, (21 maart 2016); ICC Trial Chamber III, *Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba Gombo*, Decision on Sentence pursuant to article 76 of the Statute, Case No. ICC-01/05-01/08-3399, (21 juni 2016).

30 S. Solangon en P. Patel, "Sexual violence against men in countries affected by armed conflict", *Conflict, security & development*, 2012, nr.4(12), 432.

31 A. Carroll en L.P. Itaborahy, *State-sponsored homophobia. A world survey of laws: criminalisation, protection and recognition of same-sex love*, Genève, ILGA, mei 2015, 10e editie, 8.

De wetten in India die verkrachting en homoseksualiteit penaliseren, werden meermaals in vraag gesteld maar het Hooggerechtshof bevestigde de overeenstemming ervan met de grondwet.³² Volgens de huidige regelgeving zijn er enkel mannelijke daders en vrouwelijke slachtoffers bij verkrachting.³³ Artikel 377 bestraft 'unnatural offences' waaronder vrijwillige seksuele betrekkingen tussen mannen, wegens 'tegen de orde van de natuur'.³⁴ Mannelijke slachtoffers kunnen enkel strafrechtelijke vervolging eisen via het misdrijf dat gedwongen penetratie met het mannelijk geslachtsorgaan bestraft zodat vrouwelijke daders niet vervolgd kunnen worden. De opgesomde homoseksuele handelingen zijn slechts strafbaar wanneer ze met wederzijdse toestemming plaatsvonden. Indien het gebrek aan toestemming echter niet voldoende wordt aangetoond, kan het slachtoffer zelf vervolgd worden a.d.h.v. artikel 377. In andere staten kunnen mannelijke slachtoffers zich niet, zoals in India, beroepen op een beperkt rechtsmiddel om seksueel geweld te laten vervolgen. Andere landen beschouwen enkel vrouwen als slachtoffer maar verbieden geen homoseksuele handelingen waardoor slachtoffers geen risico lopen op vervolging. Tenslotte zijn er landen die beide geslachten als slachtoffer beschouwen maar homoseksuele handelingen strafbaar stellen. In Tunesië worden 'sodomy' en 'public indecency' bestraft met vrijheidsstraffen en geldboetes.³⁵ Artikel 230 bepaalt dat 'sodomy' enkel strafbaar is indien het niet gepleegd werd overeenkomstig de bepalingen rond verkrachting en aanranding van de eerbaarheid.³⁶ Het slachtoffer zal moeten aantonen dat de handelingen van 'sodomy' buiten zijn wil om gepleegd zijn zodat vervolging in eigen hoofde wordt vermeden.

Internationale waarborgen tegen nadelige nationale wetgeving

Bij de behandeling van misdrijven gepleegd tijdens gewapende conflicten geldt het internationaal humanitair recht als *lex specialis* ten aanzien van het nationaal recht.³⁷ Bij gewapende conflicten beschikken

mannelijke slachtoffers van seksueel geweld hierdoor over een ruimere bescherming in vergelijking met het nationale recht.³⁸ Het strafbaar stellen van vrijwillige seksuele handelingen tussen volwassen personen van hetzelfde geslacht schendt de internationale mensenrechten:³⁹ eerst en vooral schendt het de internationale wettelijke waarborgen rond privacy en non-discriminatie. Daarnaast wordt het recht op leven geschonden wanneer de doodstraf wordt opgelegd aangezien deze slechts wordt toegelaten voor de meest ernstige misdrijven. Tenslotte vormt het aanhouden en opsluiten van personen omwille van hun seksuele geaardheid een schending van het internationaal recht inzake het verbod van willekeurige aanhoudingen. De strafbepalingen bestaan doorgaans uit vage bewoordingen als 'zedeloos gedrag' en 'losbandigheid' wat het risico op willekeurige aanhoudingen en veroordelingen vergroot.⁴⁰ Daarnaast kan seksueel geweld op zichzelf beschouwd worden als een schending van de mensenrechten waarbij geen onderscheid gemaakt wordt op basis van geslacht.⁴¹ Er zijn geen internationale instrumenten die seksueel geweld tegen mannen expliciet verbieden maar door gebruik te maken van andere internationale waarborgen, zijn staten toch verplicht om te voorzien in de mogelijkheid om seksuele geweldpleging tegen mannen te vervolgen via nationale instanties.⁴²

Conclusie

De belangrijkste doelstellingen voor de vrijwaring van de rechten van mannelijke slachtoffers van seksueel geweld blijven: internationaal bewustzijn rond de problematiek verruimen, de stigmatisering van slachtoffers tegengaan en bepaalde discriminaties in wetgeving wegwerken. Percepties over seks, seksualiteit en seksueel geweld zijn cultureel -en tijdsgebonden wat het moeilijk maakt om de term seksueel geweld inhoudelijk te definiëren in een universeel bindend document.⁴³ Aangenomen wordt dat het verbod op verkrachting als misdrijf binnen het internationaal humanitair recht de status van *jus cogens* heeft bereikt.⁴⁴

32 Supreme Court of India, Judgment 11 december 2013, Nr. 10972.

33 Section 375 Indian Penal Code.

34 Section 377 Indian Penal Code.

35 Art. 226 en Art. 230 Code Pénal Tunisien.

36 Art. 227 – 229 Code Pénal Tunisien; toepassingsgebied beperkt zich niet tot vrouwelijke slachtoffers.

37 Dustin A. Lewis, "Unrecognized victims: sexual violence against men in conflict settings under international law", *Wisconsin International Law Journal*, 2009, nr.27(1), 18-19.

38 Final report of the United Nations Commission of Experts Established Pursuant to Security Council Resolution 780 (1992)(28 december 1994), UN Doc. S/1994/674/Add.2 (Vol. I).

39 UN Rights Office of the High Commissioner, *Born free and equal: sexual orientation and gender identity in international human rights law*, 2012, 37.

40 *Supra*, noot 19.

41 Het recht op leven, fysieke integriteit, non-discriminatie, verbod op foltering en wrede, onmenselijke of vernederende behandeling, gezondheid, privacy en gelijke bescherming door de wet.

42 *Ibid*.

43 R. Grey, "Conflicting interpretations of 'sexual violence' in the International Criminal Court", *Australian Feminist Studies*, 2014, nr.29(81),284.

44 David. S. Mitchell, "The prohibition of rape in international humanitarian law as a norm of jus cogens: clarifying the doctrine", *Duke Journal of Comparative & International Law*, 2005, nr.15, 256.

De vraag of dit eveneens geldt voor de verkrachting van mannen is onderwerp voor discussie. Zo goed als alle landen stellen verkrachting strafbaar maar niet alle landen beschouwen mannen als slachtoffer in hun wetgeving. Daarnaast zijn er staten die homoseksuele handelingen strafbaar stellen ongeacht een gebrek aan toestemming zodat de (internationale) erkenning van het probleem belemmerd wordt. Men aanvaardt het verbod van verkrachting tijdens gewapende conflicten tegen mannen toch als een *jus cogens* norm omwille van het principe van non-discriminatie in het internationaal recht, de rechtspraak van de verschillende ad hoc tribunaal en de geslachts-neutrale visie van het ICC ten aanzien van seksueel geweld. Het internationaal recht kan daardoor gebruikt worden om bepaalde staten te dwingen hun wetgeving aan te passen in overeenstemming met hun internationale verplichtingen zodat mannelijke slachtoffers beschikken over een juridische mogelijkheid om seksuele

geweldpleging te laten vervolgen, ook in vreedstijd. Samenvattend kunnen we concluderen dat er meer internationaal bewustzijn is gecreëerd maar dat enkele obstakels zullen overwonnen moeten worden. Het valt af te wachten hoe internationaal gehandeld zal worden zodat lidstaten hun internationale verplichtingen naleven. België kan en wil hierbij een voortrekkersrol spelen gelet op het recent aangenomen voorstel van resolutie over de depenalisering van homoseksualiteit in de wereld.⁴⁵ Via deze resolutie wil België haar buitenlandsbeleid afstemmen op de eerbiediging en erkenning van internationale LGBT-rechten. Daarnaast wordt verwacht dat het ICC in de toekomst meer gevallen van seksuele geweldpleging tegen mannen zal onderzoeken, vervolgen en bestraffen. Dit draagt bij tot de doelstelling waarbij de (internationale) regelgeving rond seksueel geweld geen onderscheid meer maakt op basis van geslacht.

⁴⁵ Voorstel van resolutie over de depenalisering van homoseksualiteit in de wereld, Parl.St. Kamer 2014-15, nr. 54K1134/014. (aangenomen tekst 14/6/2016).